गांवकरी
www.gavakari.net
22 Jul 2025 - Page 10

निफाड तालुक्याचे पंचप्राण : गुरूशिष्य

गणपत हाडपे

काकासाहेब वाघ आणि सहकार महर्षी माधवराव बोरस्ते हे दोन्ही महाराष्ट्रातील सहकार चळवळीचे आधारस्तंभ होते. त्यांनी निस्वार्थ भावनेने आपले जीवन समाजाच्या उन्नतीसाठी, विशेषतः ग्रामीण भागातील लोकांच्या आर्थिक सक्षमीकरणासाठी समर्पित केले. त्यांच्या कार्याचा प्रभाव आजही नाशिक जिल्ह्यासह संपूर्ण महाराष्ट्रात दिसून येतो.

काकासाहेब वाघ यांचा जन्म २८ नोव्हेंबर १९१७ रोजी नाशिक जिल्ह्यातील सिन्नर तालुक्यातील दापूर गावात झाला. त्यांचे मूळ नाव गणपतराव वाघ होते. अत्यंत गरिबीत त्यांचे बालपण गेले. गरिबीमुळे त्यांना फारसे शिक्षण घेता आले नाही, पण त्यांच्यात शिकण्याची तीव्र इच्छा होती. त्यांनी मिळेल ती कामे करत समाजाची नाडी ओळखली आणि ग्रामीण भागातील समस्या समजू लागल्या.

काकासाहेब वाघ यांनी सहकार क्षेत्राला आपले जीवन वाहिले. त्यांनी १९४० च्या दशकात नाशिक जिल्ह्यात सहकार चळवळ रुजवायला सुरुवात केली. त्यांच्या प्रयत्नाने अनेक सहकारी संस्था उभ्या राहिल्या, ज्यांनी शेतकऱ्यांना आर्थिक मदत केली आणि त्यांना स्वावलंबी बनवले. ते अनेक वर्षे नाशिक जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेचे अध्यक्ष होते. त्यांच्या नेतृत्वाखाली बँकेने ग्रामीण अर्थव्यवस्थेला बळकट करण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली. शिक्षण हेच प्रगतीचे साधन आहे हे ओळखून त्यांनी शिक्षण प्रसारक मंडळ नाशिकची स्थापना केली, ज्या अंतर्गत अनेक शाळा आणि महाविद्यालये सुरू झाली. सहकारी साखर कारखाने: शेतकऱ्यांना त्यांच्या शेतमालाला योग्य भाव मिळावा यासाठी त्यांनी सहकारी साखर कारखाने उभारण्यात पुढाकार घेतला.

त्यांच्या अतुलनीय योगदानाबद्दल त्यांना १९७४ मध्ये भारत सरकारने पद्मभूषण पुरस्काराने सन्मानित केले. १९९४ मध्ये त्यांचे निधन झाले, पण त्यांचे कार्य आजही अनेकांना प्रेरणा देत आहे. नाशिक जिल्ह्यातील अनेक संस्था, शिक्षण संस्था आणि सहकारी संस्था आजही त्यांच्या नावाने ओळखल्या जातात आणि त्यांचे विचार पुढे घेऊन जात आहेत. सहकार महर्षी माधवराव बोरस्ते यांचा जन्म २४ जानेवारी १९२१ रोजी जिल्ह्यातील

निफाड तालुक्यातील चांदोरी गावात झाला. त्यांचेही बालपण कष्टात गेले, पण त्यांनी प्रतिकूल परिस्थितीतही शिक्षण घेतले. त्यांनी कायद्याचे शिक्षण घेतले आणि समाजसेवेकडे आपला कल वळवला. काकासाहेब वाघ यांच्याप्रमाणेच त्यांनीही सहकार चळवळीत स्वतःला झोकून दिले.रमाधवराव बोरस्ते यांनी नाशिक जिल्ह्यातील सहकार चळवळीला नवीन दिशा दिली. त्यांचे कार्यक्षेत्र प्रामुख्याने निफाड तालुक्यात केंद्रित होते, परंतु त्यांचा प्रभाव संपूर्ण जिल्ह्यात दिसून आला. निफाड सहकारी साखर कारखाना: निफाड सहकारी साखर कारखाना हा त्यांच्या अथक प्रयत्नांचे प्रतीक आहे. या कारखान्याने हजारो शेतकऱ्यांचे जीवनमान उंचावले. ते या कारखान्याचे संस्थापक अध्यक्ष होते. विविध कार्यकारी सेवा सहकारी सोसायट्या: त्यांनी अनेक कार्यकारी सेवा सहकारी सोसायट्यांची स्थापना केली, ज्यामुळे शेतकऱ्यांना बियाणे, खते आणि इतर आवश्यक वस्तू वेळेवर उपलब्ध झाल्या.

राजकीय आणि सामाजिक योगदान: त्यांनी राजकारणातही सक्रिय सहभाग घेतला आणि आमदार म्हणून काम केले. या काळातही त्यांनी सहकाराच्या माध्यमातून ग्रामीण विकासाला प्राधान्य दिले. त्यांच्या सहकार क्षेत्रातील योगदानाबद्दल त्यांना 'सहकार महर्षी' ही पदवी बहाल करण्यात आली. १५ फेब्रुवारी २०१४ रोजी त्यांचे निधन झाले. माधवराव बोरस्ते यांनी केवळ सहकारी संस्थांची स्थापना केली नाही, तर त्या संस्थांना यशस्वीपणे चालवण्यासाठी सक्षम नेतृत्वही घडवले. त्यांचे विचार आणि कार्य आजही नाशिक जिल्ह्यातील सहकार क्षेत्राला मार्गदर्शन करत आहे. पद्मभूषण काकासाहेब वाघ आणि सहकार महर्षी माधवराव बोरस्ते या दोन्ही नेत्यांनी सहकाराच्या माध्यमातून ग्रामीण महाराष्ट्राचे चित्र बदलले. त्यांनी दूरदृष्टीने केलेल्या कामामुळे आज अनेक शेतकरी आणि ग्रामीण कुटुंबे आर्थिकदृष्ट्या सक्षम झाली आहेत. त्यांचे जीवन हे त्यागाचे, निस्वार्थ सेवेचे आणि दूरदृष्टीचे उत्तम उदाहरण आहे. त्यांनी पेरलेल्या सहकाराच्या बीजाचे आज मोठे वटवृक्ष झाले आहे, जो अनेक पिढ्यांना आश्रय देत आहे.